

Rhif Ymchwil Gymdeithasol: 61/2018

Dyddiad Cyhoeddi: 22/11/2018

Gwerthusiad o Weithredu'r Cynnig Gofal Plant i Gymru yn Gynnar

Crynodeb gweithredol

1. Cyflwyniad

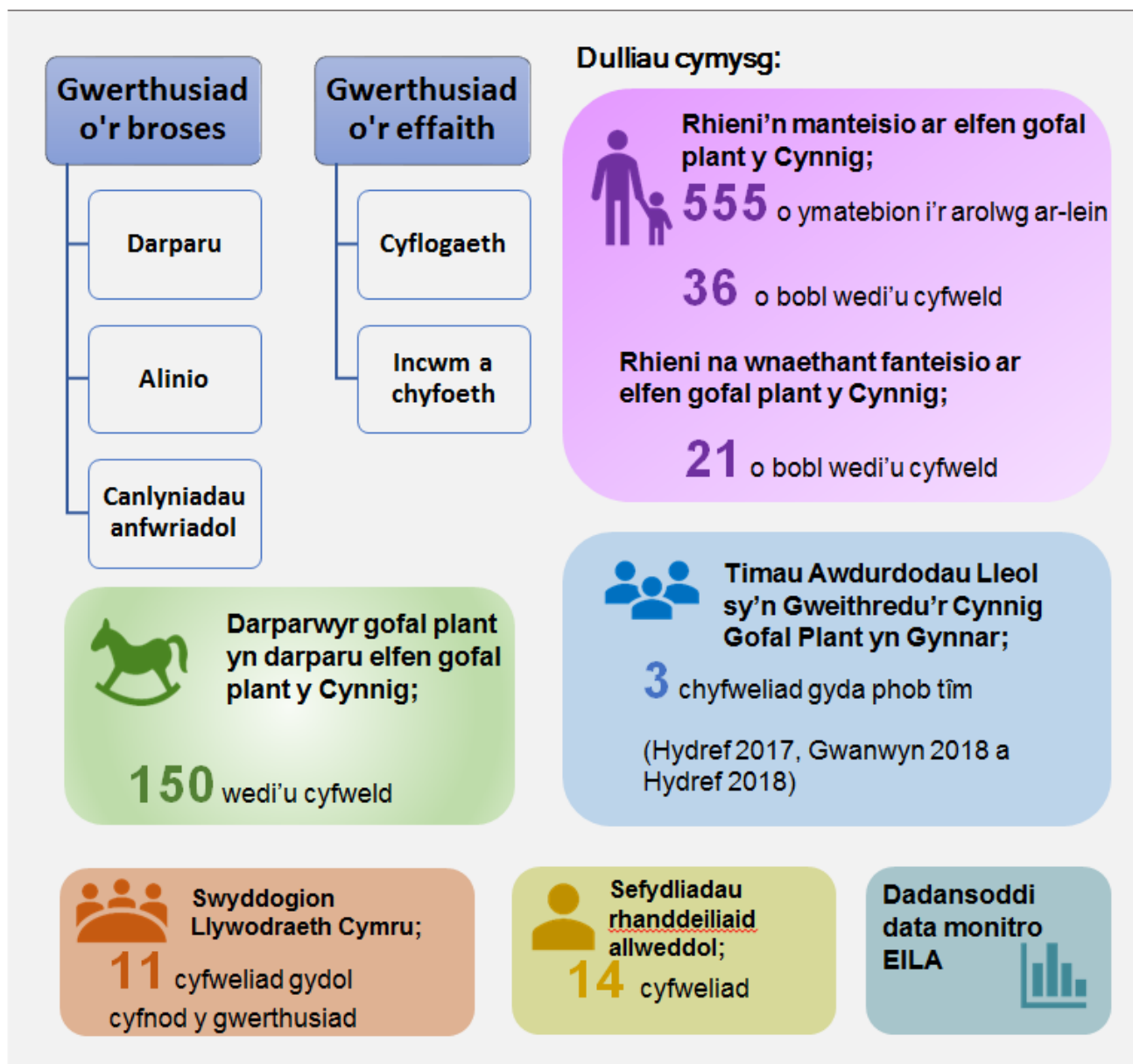
- 1.1 Ym mis Medi 2017, dechreuodd Llywodraeth Cymru weithredu'r Cynnig Gofal Plant yn gynnar er mwyn profi darpariaeth 30 awr yr wythnos o ddarpariaeth feithrin y Cyfnod Sylfaen a gofal plant a ariennir gan y llywodraeth ar gyfer rhieni sy'n gweithio sydd â phlant tair a phedair oed.
- 1.2 Comisiynwyd cwmni Ymchwil Arad, ynghyd â NatCen Social Research, i werthuso blwyddyn gyntaf gweithredu'r Cynnig Gofal Plant yn gynnar. Mae'r crynodeb hwn yn cyflwyno trosolwg o ddulliau a chanfyddiadau gwerthusiad y flwyddyn gyntaf.

Y Cynnig Gofal Plant

- 1.3 Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwymo i ddarparu cyfanswm o 30 awr yr wythnos o addysg gynnar a gofal plant a ariennir gan y llywodraeth am 48 wythnos y flwyddyn, sy'n cynnwys naw wythnos yn ystod gwyliau ysgol. Mae'r Cynnig Gofal Plant yn targedu plant tair a phedair oed y mae eu rhieni'n ennill, ar gyfartaledd, cyflog wythnosol sydd o leiaf yn cyfateb i 16 awr ar yr isafswm cyflog cenedlaethol neu'r cyflog byw cenedlaethol.
- 1.4 Ers mis Medi 2017 mae'r Cynnig Gofal Plant wedi bod ar gael yn y saith awdurdod lleol sy'n weithredwyr cynnar (EILAs), a oedd yn cynnwys pob un, neu ran o'r awdurdodau lleol canlynol: Ynys Môn a Gwynedd (ar y cyd), Blaenau Gwent, Caerffili, Sir y Fflint, Rhondda Cynon Taf ac Abertawe.
- 1.5 Mae canlyniadau tymor byr arfaethedig y Cynnig yn cynnwys:
 - Cynyddu dewisiadau cyflogaeth rhieni.
 - Cynyddu incwm gwario rhieni.
 - Mae rhieni yn gallu gwneud dewis ar sail gwybodaeth am ddefnyddio gofal plant ffurfiol.
 - Mae'r sector gofal plant yn tyfu mewn ymateb i gynnydd yn y galw am ofal plant ffurfiol a'r defnydd ohono.

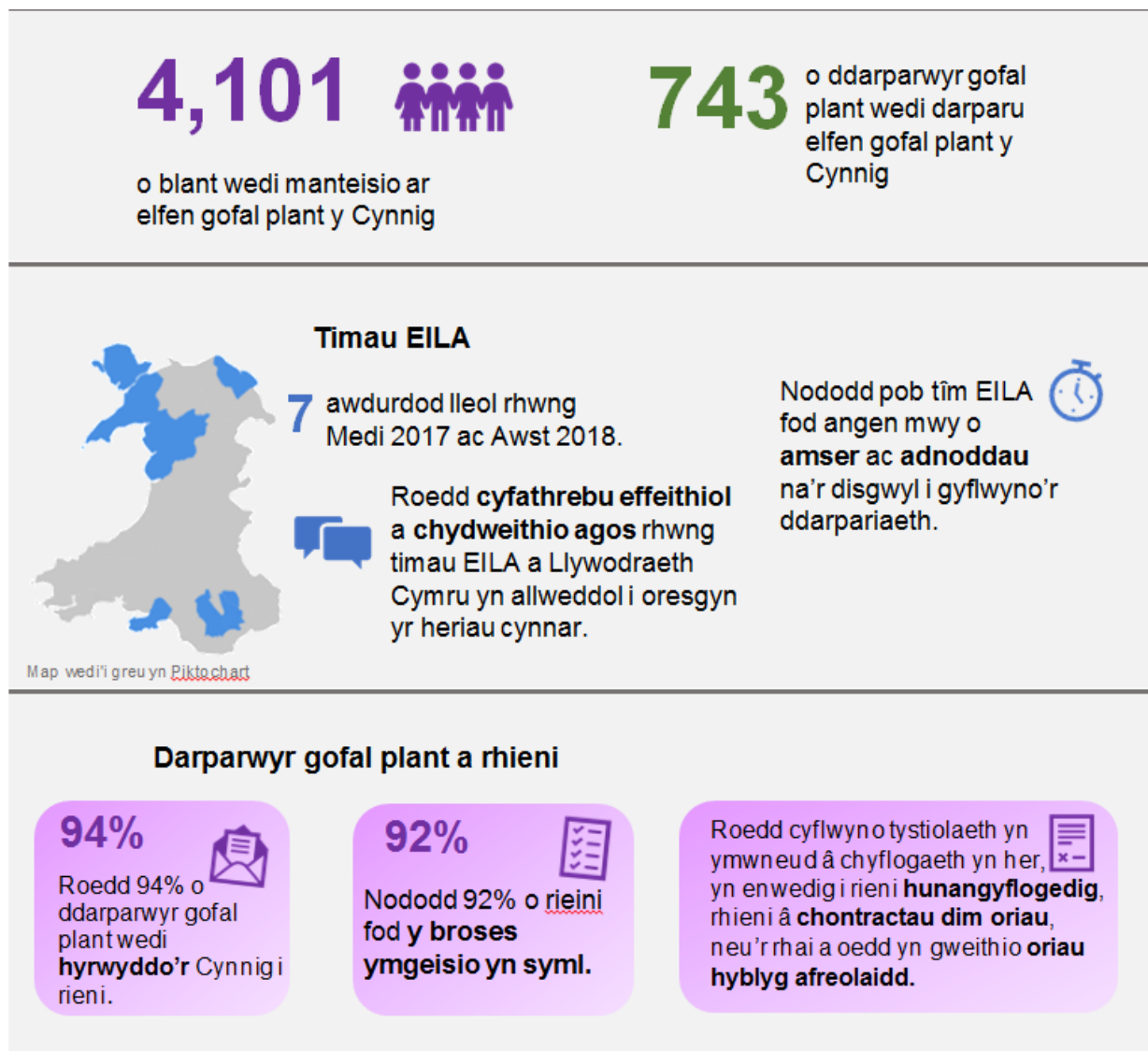
2. Methodoleg

- 2.1 Roedd dwy ran i'r gwerthusiad – gwerthusiad o'r broses a gwerthusiad o'r effaith. Defnyddiwyd dulliau cymysg i gwblhau'r gwerthusiad, gan gynnwys sawl elfen ymchwil, sy'n cael eu crynhoi isod.



3. Gweithredu'r Cynnig Gofal Plant

Canfyddiadau Allweddol



3.1 **Timau EILA:** mae canfyddiadau allweddol yn ymwneud â strwythur a darpariaeth y Cynnig gan dimau EILA yn cynnwys:

- Roedd timau EILA wedi wynebu rhai heriau wrth ymgysylltu â darparwyr gofal plant yn ystod y cyfnodau cynnar, oherwydd **bylchau mewn gwybodaeth** (e.e. cyfradd fesul awr);
- Roedd rolau blaenorol aelodau timau EILA ym maes gofal plant/addysg wedi cael **effaith gadarnhaol ar ymgysylltu** â darparwyr gofal plant;
- Fel arfer, roedd gan y timau EILA un aelod o staff llawn amser ac un neu ddau aelod o staff rhan-amser;
- Roedd rhai timau EILA wedi **'benthg' staff o adrannau eraill** yn yr Awdurdod Lleol pan oedd galw mawr am amser y tîm EILA, yn enwedig ar adegau prysur pan oeddent yn prosesu ceisiadau.

3.2 Roedd **ymgysylltiad uniongyrchol** timau EILA â lleoliadau gofal plant wedi'i groesawu gan ddarparwyr gofal plant, ac roedd yn ddull effeithiol o godi ymwybyddiaeth am y Cynnig. Nododd y rhan fwyaf o ddarparwyr gofal plant bod cofrestru ar gyfer y Cynnig yn hawdd, a

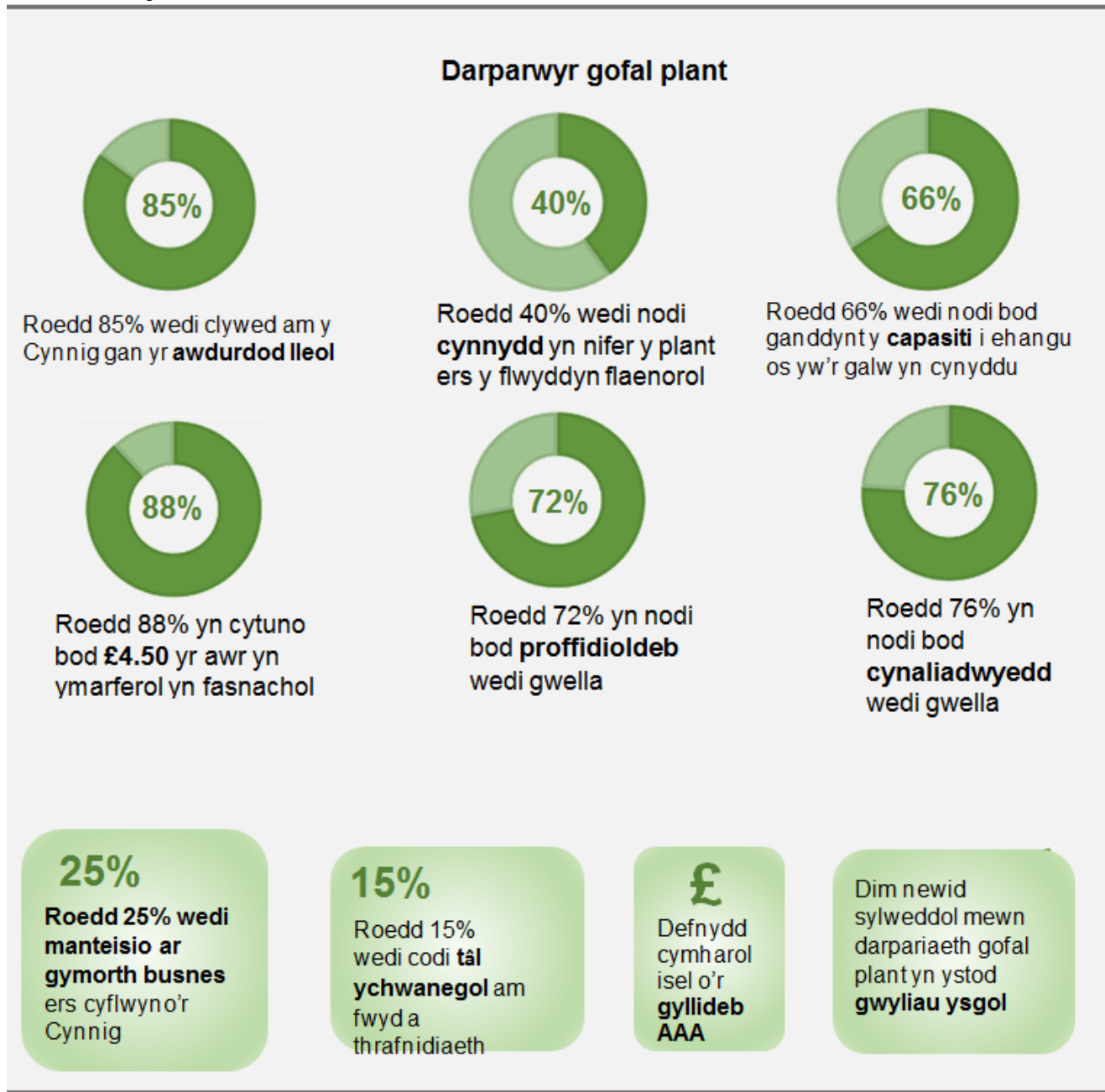
bod y broses o gyflwyno gwybodaeth yn hwylus, er ei bod yn cymryd cryn dipyn o amser. Roedd yr oriau gwahanol o ddarpariaeth feithrin y Cyfnod Sylfaen mewn, ac ar draws, EILAs wedi effeithio ar nifer yr oriau o elfen gofal plant y Cynnig y gallai plant fanteisio arnynt.

3.3 Roedd ymgysylltiad EILAs â rhieni yn cynnwys **codi ymwybyddiaeth** o'r Cynnig yn ogystal â derbyn a phrosesu ceisiadau ar gyfer y Cynnig:

- Roedd gweithgareddau codi ymwybyddiaeth EILAs yn canolbwyntio ar yr ardaloedd peilot a nodwyd;
- Roedd yn hanfodol darparu gwybodaeth gywir gan fod cyfathrebu ar lafar yn allweddol i ddarparwyr gofal plant wrth hysbysu rhieni am y Cynnig;
- Nid oedd lleoliadau ysgolion a gynhelir sy'n darparu meithrin y Cyfnod Sylfaen yn cymryd rhan yn y prosesau gweithredu'n gynnar ac, o ganlyniad, roeddent yn cyfrannu llai at godi ymwybyddiaeth o'r Cynnig ymysg rhieni;
- Mae EILAs yn amcangyfrif bod 40-60 y cant o geisiadau cychwynnol yn cynnwys tystiolaeth cymhwysedd nad oedd yn ddilys bellach, neu fod tystiolaeth o'r fath ar goll;
- Roedd rhai timau EILA wedi treulio cryn amser yn helpu rhieni i ddarparu tystiolaeth cymhwysedd.

4. Dylanwad y Cynnig ar ddarparwyr

Canfyddiadau allweddol



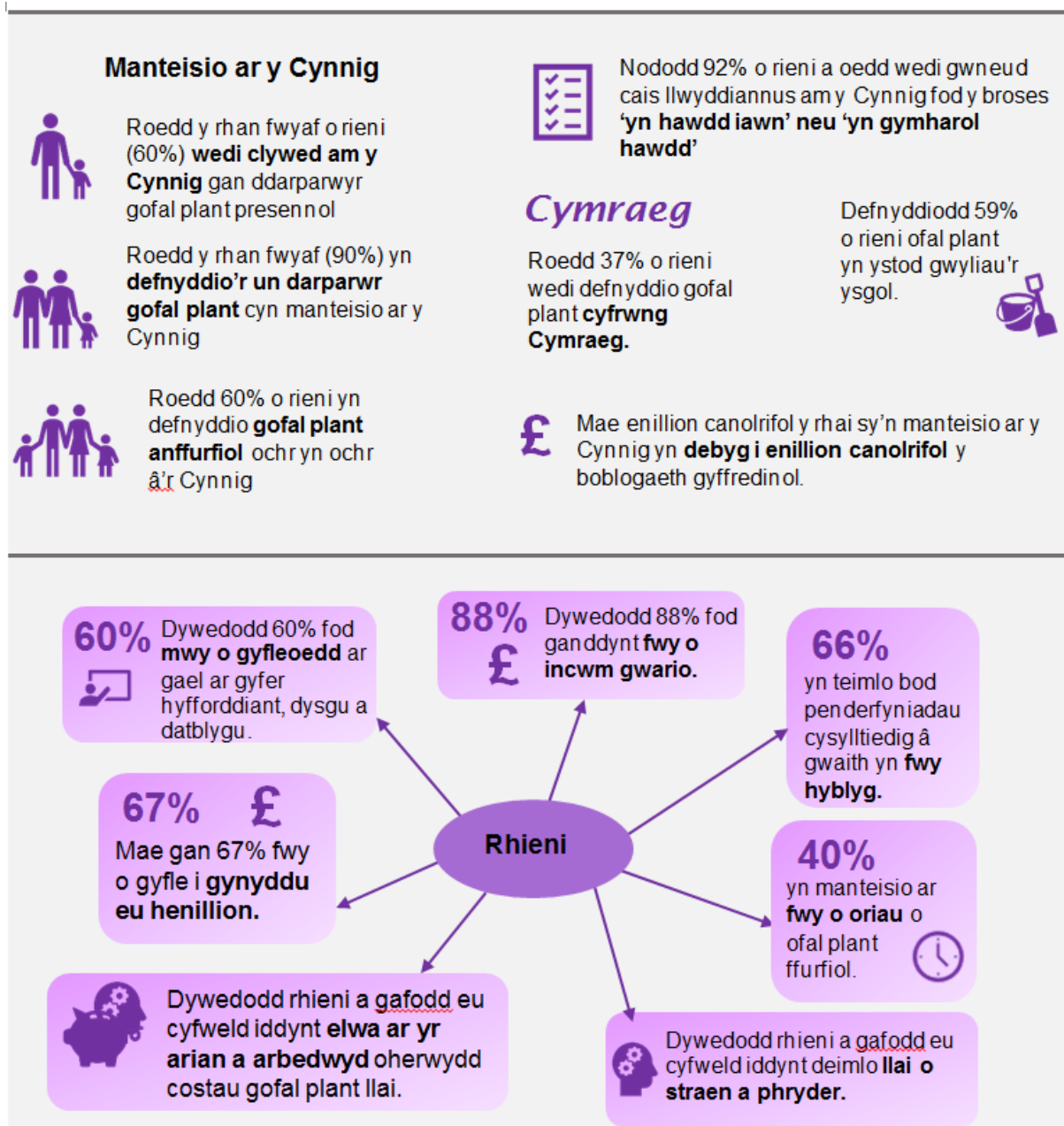
- 4.1 Nododd y rhan fwyaf o ddarparwyr gofal plant bod y broses o gyflwyno anfonebau a ffurflenni misol yn ymwneud â nifer y plant sy'n archebu ac yn derbyn lleoedd a ariennir gan y Cynnig yn 'syml ac yn gyflym', ar ôl i'r problemau technegol gael eu datrys. Roedd pryderon cychwynnol rhai darparwyr gofal plant ynglŷn â'r gyfradd, amseroedd taliadau a'r prosesau gweinyddol beichus yn ddi-sail yn y pen draw.
- 4.2 Roedd **y newid yn y galw** am lleoedd a nodwyd gan ddarparwyr gofal plant a gafodd eu cyfsweld yn cynnwys:
- **Dim tystiolaeth** o gynnydd mawr mewn ymholiadau am ofal plant a gafodd ei ragweld gan rai darparwyr;
 - Roedd y rhan fwyaf (**40 y cant**) o'r **darparwyr a welodd gynnydd** yn y niferoedd yn eu lleoliad ers mis Medi 2017 wedi nodi bod y cynnydd hwn **wedi'i ddylanwadu'n rhannol neu'n gyfan gwbl** gan y Cynnig.

- Rhai enghreifftiau o **ddarparwyr gofal dydd sesiynol** a gafodd eu cyfweld (10 allan o 36) **yn ymestyn eu horiau agor**; nododd ambell un ei fod yn bwriadu agor yn **ystod gwyliau** ysgol am y tro cyntaf;
 - Roedd llai (3 allan o 47) o **feithrinfeydd dydd llawn** wedi nodi eu bod wedi ymestyn eu horiau agor;
 - **Dim tystiolaeth** bod darparwyr gofal plant wedi lleihau eu **darpariaeth o feithrin y Cyfnod Sylfaen** er mwyn darparu rhagor o ofal plant. Fodd bynnag, nododd nifer bach (chwech) **y gallant ystyried newidiadau** o'r fath **yn y dyfodol**.
- 4.3 Roedd sylwadau rhai rhanddeiliaid ar hyfywedd masnachol y Cynnig yn adlewyrchu pwysigrwydd sicrhau bod y gyfradd fesul awr yn cael ei hadolygu'n rheolaidd, ei bod yn codi yn unol â chwyddiant a'i bod yn ystyried costau uwch sy'n gysylltiedig â'r sector.
- 4.4 Yn ôl darparwyr gofal plant a nododd welliant mewn cynaliadwyedd (76 y cant) a phroffidioldeb (72 y cant) oherwydd y Cynnig, y prif reswm am hyn oedd:
- **Cyfraddau uwch fesul awr** y Cynnig o'i gymharu â chyfraddau ffioedd arferol y darparwr;
 - **Cynnydd yn nifer yr oriau** o ofal plant **ymysg cwsmeriaid presennol** sy'n manteisio ar y Cynnig erbyn hyn.
- 4.5 Hefyd, nododd llawer o ddarparwyr gofal plant fod sicrhau llif o blant yn eu lleoliad, o oedran ifanc i oedran ysgol gynradd, yn bwysig i'w gynaliadwyedd yn y dyfodol. Mae'r pwyntiau eraill yn ymwneud â hyfywedd masnachol y Cynnig a nodwyd gan ddarparwyr a rhanddeiliaid yn cynnwys:
- Mae'r **cymarebau staff** gofynnol ar gyfer gofal plant yn effeithio ar broffidioldeb yn ogystal â gallu a pharodrwydd darparwyr i gynyddu darpariaeth yn eu lleoliad.
 - **Amseriad taliadau gan EILAs**. Roedd y rhan fwyaf o ddarparwyr a gafodd eu cyfweld (94 y cant) wedi nodi eu bod yn derbyn taliadau **mewn ffordd amserol a chywir**.
 - Mynediad i gymorth busnes – Nid oedd y rhan fwyaf o ddarparwyr gofal plant (**75 y cant**) **wedi derbyn unrhyw gymorth busnes** yn ystod blwyddyn gyntaf gweithredu'r Cynnig. Roedd y rhai a gafodd gymorth wedi'i gael gan sefydliadau cynrychioladol yn y sector gofal plant, ac roedd y cymorth yn canolbwyntio'n bennaf ar ddiweddarau hyfforddiant a pholisi yn hytrach na chymorth cynllunio busnes.
- 4.6 Nid oedd **cost darpariaeth** fesul plentyn wedi newid o ganlyniad i'r Cynnig ar gyfer y rhan fwyaf o ddarparwyr gofal plant (90 y cant) a gafodd eu cyfweld. Roedd darparwyr gofal plant a nododd fod eu costau wedi cynyddu wedi priodoli hyn i'r tasgau gweinyddol ychwanegol sy'n gysylltiedig â'r Cynnig.
- 4.7 Roedd rhai darparwyr a gafodd eu cyfweld (**15 y cant**) **wedi cyflwyno taliadau ychwanegol** ar gyfer bwyd a thrafnidiaeth o ganlyniad i'r Cynnig. Gallai rhai o'r taliadau ychwanegol hyn fod wedi'u cyflwyno beth bynnag. Roedd rhai wedi'u cyflwyno i wneud iawn am y diffyg refeniw o ffioedd a oedd wedi deillio o'r Cynnig.
- 4.8 Codir tâl yn uniongyrchol ar rieni ar gyfer unrhyw oriau ychwanegol o ofal plant y tu hwnt i'r rhai a gefnogir gan y Cynnig. Nodwyd rhai **newidiadau yn y strwythur codi tâl** a ddefnyddir gan ddarparwyr i anfonebu rhieni ar gyfer yr **oriau ychwanegol** hyn.
- 4.9 Darpariaeth **Anghenion Addysgol Arbennig (AAA)**: Dyrannwyd cyllideb i bob EILA, wedi'i neilltuo ar gyfer cymorth AAA. Fodd bynnag, mae'r defnydd o'r gyllideb hon wedi bod yn gymharol isel, yn bennaf oherwydd ansicrwydd EILAs ynglŷn â sut i ddefnyddio'r gyllideb.

- 4.10 Nid oes unrhyw dystiolaeth hyd yma bod y Cynnig yn lleihau'r defnydd o **ofal plant cyfrwng Cymraeg**. Roedd y 15 o gylchoedd Cymraeg a gafodd eu cyfweld yn fwy tebygol na darparwyr eraill o nodi canlyniadau cadarnhaol o safbwynt proffidioldeb a chynaliadwyedd, ac roedd pob un o'r 15 yn nodi bod cyfradd £4.50 yr awr yn hyfyw.

5. Dylanwad y Cynnig ar rieni

Canfyddiadau allweddol



5.1 **Ymwybyddiaeth o'r Cynnig:** Yn ogystal â chlywed am y Cynnig yn uniongyrchol gan ddarparwyr, roedd rhieni wedi clywed am y Cynnig gan bobl eraill (26 y cant o rieni) a thrwy ddarllen llythyr/taflen gan yr awdurdod lleol (24 y cant o rieni). Nododd darparwyr a thimau EILA fod rhai rhieni'n amheus o'r Cynnig yn y lle cyntaf, gan nad oeddent yn ymddiried mewn rhywbeth a oedd yn ymddangos yn 'rhy dda i fod yn wir' neu nad oeddent yn meddwl bod y Cynnig yn berthnasol iddynt am eu bod yn rhieni sy'n gweithio. Fodd bynnag, roedd rhieni a oedd yn manteisio ar ofal plant anffurfiol yn llai tebygol o glywed am y Cynnig.

5.2 Roedd y **meini prawf cymhwysedd** wedi peri dryswch i rai rhieni yn y lle cyntaf, yn enwedig y pwyslais ar weithio am 16 awr. Roedd y rhan fwyaf o rieni (92 y cant) yn teimlo bod y broses ymgeisio yn syml; roedd yr anawsterau a nodwyd yn tueddu i ganolbwyntio ar ddarparu'r dogfennau gofynnol a'r ffaith ei bod yn cymryd cryn amser i gwblhau'r cais.

5.3 Pwy sy'n manteisio ar y Cynnig?

- **Band cyflog canolrifol** rhieni unigol a oedd yn manteisio ar weithredu'r Cynnig yn gynnar oedd £20,800 - £25,999.
- Ymddengys bod enillion canolrifol y rhai sy'n manteisio ar y Cynnig yn **debyg i enillion canolrifol** y boblogaeth gyffredinol yng Nghymru.
- Roedd 60 y cant o rieni a oedd yn manteisio ar y Cynnig yn **ennill cyflog sy'n gyfwerth** â chyflog canolrifol Cymru, **neu'n llai nag ef.**
- Roedd 30 y cant o rieni a oedd yn manteisio ar y Cynnig yn ennill **£15,599 neu lai.**
- Y **cyflog canolrifol ar gyfer yr enillydd incwm isaf** ar bob aelwyd sy'n manteisio ar y Cynnig oedd £15,600 - £20,799.

- 5.4 Roedd y rhan fwyaf o rieni sy'n manteisio ar y Cynnig (94 y cant o ymatebwyr i'r arolwg) **eisoës yn defnyddio gofal plant ffurfiol**. Nododd 16 y cant o'r 60 y cant o rieni a nododd eu bod yn manteisio ar ofal plant anffurfiol ochr yn ochr â'r Cynnig eu bod yn defnyddio llai o ofal plant anffurfiol bellach.
- 5.5 **Darpariaeth yn ystod y gwyliau:** Roedd llai o rieni'n manteisio ar ofal plant yn ystod gwyliau ysgol na'r hyn a ragwelwyd yn wreiddiol. Fodd bynnag, nododd nifer o rieni a gafodd eu cyfweld (saith allan o 32) na allent fanteisio ar y ddarpariaeth gofal plant ofynnol yn ystod gwyliau ysgol.
- 5.6 **Darpariaeth cyfrwng Cymraeg:** Ar gyfartaledd dros y flwyddyn gyntaf, roedd 37 y cant o blant a oedd yn derbyn cymorth gan y Cynnig wedi manteisio ar ddarpariaeth gofal plant cyfrwng Cymraeg, gyda'r gyfran yn amrywio ledled EILAs. Mae canfyddiadau'r arolwg yn dangos bod y gyfran o rieni a oedd yn gallu manteisio ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog, cyn ac ar ôl cyflwyno'r Cynnig, wedi aros yn gymharol gyson.
- 5.7 **Effaith ar gyflogadwyedd rhieni:** Dywedodd y rhan fwyaf o rieni (86 y cant) eu bod yn gweithio am yr un nifer o oriau ar hyn o bryd â'u horiau gwaith cyn y Cynnig. Fodd bynnag, nododd 67 y cant fod eu trefniadau ac oriau gwaith yn fwy hyblyg, a dywedodd 60 y cant fod ganddynt fwy o gyfleoedd hyfforddi.
- 5.8 Y prif reswm a nodwyd gan rieni am **beidio â manteisio ar y Cynnig** oedd y ffaith nad oedd eu darparwr gofal plant wedi cofrestru i ddarparu'r Cynnig. Nododd rhai rhieni ei bod yn anodd iddynt ddeall y berthynas rhwng y Cynnig a chredydau treth; credai'r rhieni hyn y byddent ar eu hennill yn ariannol trwy beidio â manteisio ar y Cynnig ac osgoi unrhyw newid i'w credydau treth.

6. Casgliadau

- 6.1 Mae gwerthusiad y flwyddyn gyntaf o weithredu'r Cynnig Gofal Plant yn gynnar yng Nghymru wedi amlygu nifer o fanteision a heriau sy'n gysylltiedig â datblygu, gweithredu a manteisio ar y Cynnig.

Gweithredu'r Cynnig yn gynnar

- 6.2 Roedd pob un o'r awdurdodau lleol sy'n weithredwyr cynnar wedi sefydlu cytundebau a phrosesau gyda darparwyr gofal plant lleol er mwyn gweithredu'r Cynnig, ac roeddent yn gallu derbyn ceisiadau gan rieni erbyn canol haf 2017. Roedd y rhan fwyaf o rieni cymwys a oedd wedi gwneud cais llwyddiannus am y Cynnig yn gallu manteisio ar ddarpariaeth gofal plant berthnasol erbyn mis Medi 2017. Gellir priodoli'r rhan fwyaf o'r llwyddiant hwn i'r cysylltiadau cyfathrebu a chydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a chydweithwyr awdurdodau lleol. Gellir priodoli rhywfaint o'r llwyddiant cynnar hwn i frwdfrydedd y saith awdurdod lleol. Yr her yn y dyfodol fydd hyrwyddo'r un lefel o frwdfrydedd a pherthynas waith dda gyda'r ardaloedd sy'n weithredwyr newydd.
- 6.3 Cafwyd rhai problemau cynnar gyda'r systemau talu darparwyr mewn rhai ardaloedd, ond fe gawsant eu datrys yn gynnar yn y rhan fwyaf o achosion. Mae her arall ac anoddach wedi deillio o faich gweinyddol trymach na'r disgwyl sy'n gysylltiedig â phrosesu ceisiadau gan rieni. Roedd y broses hon yn heriol iawn o safbwynt ceisiadau gan rieni sy'n hunangyflogedig, y rhai sydd â chontractau dim oriau neu'r rhai sy'n gweithio oriau hyblyg afreolaidd.

Cyfathrebu a chodi ymwybyddiaeth

- 6.4 Treuliodd timau EILA lawer o amser yn ystod hanner cyntaf 2017 yn ymgysylltu'n uniongyrchol â darparwyr gofal plant lleol. Roedd y broses hon yn llwyddiannus ar y cyfan er gwaetha'r ffaith fod rhai bylchau pwysig yn y wybodaeth a oedd ar gael yn y dechrau, yn enwedig gwybodaeth am y gyfradd fesul awr. Roedd y rhan fwyaf o ddarparwyr gofal plant wedi croesawu'r cyswllt uniongyrchol a chyson a gawsant â'u timau EILA.
- 6.5 Gan fod y Cynnig ar gael mewn ardaloedd penodol yn unig, bu'n rhaid targedu'r gweithgareddau cyfathrebu a hyrwyddo, gan gyfyngu ar gyrhaeddiad posibl y gweithgareddau hyrwyddo. Ar y cyfan, darparwyr gofal plant a oedd yn gyfrifol am roi gwybodaeth i rieni, ac roedd y rhan fwyaf o rieni wedi clywed am y Cynnig gan eu darparwyr gofal plant presennol. Er bod y broses hon wedi gweithio'n dda, roedd yn golygu bod rhieni nad oeddent yn defnyddio gofal plant ffurfiol yn llai tebygol o fod yn ymwybodol o'r Cynnig.

Effaith ar y sector gofal plant

- 6.6 Nid yw cyflwyno'r Cynnig Gofal Plant i Gymru wedi arwain at unrhyw newidiadau mawr o safbwynt patrymau darpariaeth hyd yn hyn. Nododd y rhan fwyaf o ddarparwyr a gafodd eu cyfweld (90 y cant) nad oeddent wedi newid unrhyw un o'u dulliau darpariaeth nac ymestyn eu horiau agor mewn ymateb i'r Cynnig. Roedd y darparwyr a oedd wedi ymestyn eu horiau agor yn gylchoedd chwarae sesiynol yn bennaf. Nododd dros hanner y darparwyr nad oedd nifer y plant sydd wedi'u cofrestru yn eu lleoliad wedi newid. O'r 40 y cant a nododd fod nifer y plant wedi cynyddu, dywedodd dwy ran o dair mai'r Cynnig a oedd yn gyfrifol am y cynnydd. Nododd dwy ran o dair o ddarparwyr gynnydd yn nifer yr oriau o ofal plant a ddefnyddir gan gwsmeriaid presennol, gyda'r Cynnig yn ddylanwad mawr yn y cyswllt hwn.

- 6.7 Ychydig iawn o ddarparwyr a nododd unrhyw bryderon ynglŷn â'u gallu i ymdopi â'r galw presennol am leoedd gofal plant sy'n deillio o'r Cynnig, er bod llawer o warchodwyr plant wedi nodi mai ychydig iawn o leoedd, os o gwbl, a oedd ar gael ganddynt. Er bod gan ddarparwyr eraill y capasiti i dderbyn rhagor o blant, nid oeddent eisiau gwneud hynny gan eu bod yn poeni y gallai ehangu'r ddarpariaeth gael effaith niweidiol ar natur eu lleoliad.
- 6.8 **Hyfywedd masnachol:** Mae'r rhan fwyaf o ddarparwyr yn credu bod y gyfradd dâl o £4.50 yr awr yn hyfyw yn fasnachol. Mae bron i dri chwarter yn credu bod darparu gofal plant a ariennir gan y Cynnig wedi gwella proffidioldeb a chynaliadwyedd eu busnes. Fodd bynnag, nododd rhanddeiliaid a rhai darparwyr bwysigrwydd sicrhau bod cyfradd fesul awr y Cynnig yn cael ei hadolygu'n rheolaidd, ei bod yn cynyddu'n unol â chwyddiant a'i bod yn ystyried unrhyw gynnydd mewn costau sy'n gysylltiedig â'r sector.
- 6.9 I'r rhan fwyaf o ddarparwyr (90 y cant) nid yw cost darpariaeth fesul plentyn wedi newid oherwydd y Cynnig. Roedd rhai darparwyr (15 y cant) wedi cyflwyno taliadau ychwanegol ar gyfer bwyd a thrafnidiaeth. Roedd lleiafrif (4 y cant o'r 150 a holwyd) wedi cynyddu eu cyfradd dâl ar gyfer pob rhiant o ganlyniad i'r Cynnig. Mae dulliau a symiau taliadau ychwanegol yn amrywio, ond mewn rhai achosion maent wedi'u cyflwyno er mwyn sicrhau bod darparu'r cynnig yn parhau i fod yn hyfyw yn fasnachol. Gall hyn awgrymu bod angen rhagor o ganllawiau ar ddarparwyr yn ymwneud â chyflwyno taliadau ychwanegol.
- 6.10 Mae cyflog gros blyneddol rhieni unigol sy'n manteisio ar y Cynnig yn amrywio o lai na £15,000 i dros £52,000. Mae'r rhan fwyaf o rieni sy'n manteisio ar y Cynnig yn perthyn i'r grwpiau incwm canolig i isel. Mae enillion gros blyneddol canolrifol y rhai sy'n manteisio ar y Cynnig (£20,800 - £25,999) yn debyg i enillion gros blyneddol canolrifol poblogaeth Cymru (£25,900). Roedd 60 y cant o'r holl rieni a oedd yn manteisio ar y Cynnig ac 80 y cant o'r enillwyr isaf ar aelwydydd sy'n manteisio ar y Cynnig yn ennill cyflog sy'n gyfwerth ag enillion canolrifol y boblogaeth yng Nghymru, neu'n llai na hynny.
- 6.11 Roedd y rhan fwyaf (90 y cant) o rieni a oedd yn manteisio ar y Cynnig yn defnyddio'r un darparwr gofal plant ag yr oeddent yn ei ddefnyddio cyn manteisio ar y Cynnig. Roedd y Cynnig wedi ysgogi 40 y cant o rieni i ddefnyddio rhagor o oriau o ofal plant ffurfiol. Nododd y rhan fwyaf o rieni (60 y cant) eu bod yn defnyddio cyfuniad o ofal plant ffurfiol ac anffurfiol.

Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen

- 6.12 Mae'r isafswm o 10 awr o Ddarpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen a hyd at 20 awr o ddarpariaeth gofal plant a ariennir sydd ar gael trwy'r Cynnig yn cael eu darparu mewn lleoliadau ar wahân yn aml. Mewn ychydig o enghreifftiau, roedd rhieni'n dewis rhwng manteisio ar Ddarpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen neu ofal plant. Fodd bynnag, nid yw'r Cynnig yn dylanwadu ar y penderfyniadau hyn o reidrwydd. Serch hynny, mae cyflwyno'r Cynnig wedi amlygu rhai o'r heriau sydd eisoes yn bodoli ar gyfer rhai rhieni o safbwynt manteisio ar Ddarpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen a darpariaeth gofal plant.
- 6.13 Mae rhai lleoliadau nas cynhelir yn cynnig Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen yn ogystal â gofal plant ffurfiol i blant sy'n codi'n dair (y term a ddefnyddir yn dilyn pen-blwydd plentyn yn dair oed). Yn aml, mae'r gyfradd dâl ar gyfer rhai darparwyr sy'n cynnig Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen yn is na'r gyfradd i ddarparu gofal plant a ariennir gan y Cynnig. O ganlyniad, mae rhai darparwyr wedi ystyried disodli Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen â darpariaeth gofal plant a ariennir gan y Cynnig. Fodd bynnag, nid oes unrhyw dystiolaeth wedi dod i'r amlwg eto bod darparwyr yn newid eu darpariaeth fel hyn.

Darpariaeth cyfrwng Cymraeg

- 6.14 Mae cyfran y rhieni sy'n gallu manteisio ar ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog, cyn ac ar ôl cyflwyno'r Cynnig, wedi aros yn gymharol ddigyfnewid. Nid oes unrhyw dystiolaeth hyd yn hyn bod y Cynnig yn lleihau'r galw am ofal plant cyfrwng Cymraeg.

Darpariaeth yn ystod y gwyliau

- 6.15 Mae rhieni sy'n gymwys ar gyfer y Cynnig yn gallu manteisio ar 30 awr o ofal plant a ariennir yn ystod naw o'r tair wythnos ar ddeg o wyliau ysgol. Mynegwyd rhai pryderon yn y dechrau y gallai hyn at arwain at sefyllfa lle y byddai galw am ofal plant yn ystod gwyliau ysgol yn drech na'r ddarpariaeth sydd ar gael. Fodd bynnag, roedd llai o rieni wedi manteisio ar ofal plant yn ystod gwyliau ysgol nag a ragwelwyd. Fodd bynnag, nododd saith o'r 32 o rieni a gafodd eu cyfweld na allent fanteisio ar y ddarpariaeth gofal plant ofynnol yn ystod gwyliau ysgol.

Darpariaeth Anghenion Addysgol Arbennig (AAA)

- 6.16 Bu defnydd cymharol isel o'r gyllideb AAA a ddyrannwyd i bob EILA. Mae'r rhai sydd wedi defnyddio'r gyllideb wedi'i defnyddio ar gyfer gweithgareddau fel cymorth unigol, cyngor arbenigol, hyfforddiant ac 'ôl-lenwi' i hwyluso sesiynau hyfforddi staff ar gyfer darparwyr.

Effaith ar ragolygon cyflogaeth

- 6.17 Mae'r Cynnig Gofal Plant i Gymru wedi cael rhywfaint o effaith gadarnhaol ar ragolygon cyflogaeth rheini sy'n manteisio arno, ond nid effaith sylweddol. Nododd y rhan fwyaf o rieni (86 y cant) eu bod yn gweithio'r un nifer o oriau ag o'r blaen, cyn cyflwyno'r Cynnig. Fodd bynnag, nododd 10 y cant eu bod yn gweithio rhagor o oriau; nododd 67 y cant fod ganddynt ragor o hyblygrwydd o ran eu mathau o swyddi a'u horiau gwaith, a nododd 60 y cant eu bod yn cael mwy o gyfleoedd hyfforddi. Roedd y rhan fwyaf o'r rhai a nododd fod eu cyflogadwyedd wedi gwella ers manteisio ar y Cynnig yn fenywod ac yn rhieni o grwpiau enillion is.
- 6.18 Hefyd, nododd y rhan fwyaf o rieni (88 y cant) fod ganddynt ragor o incwm gwario o ganlyniad i fanteisio ar y Cynnig. Y prif reswm am hyn oedd y ffaith eu bod yn gwario llai ar gostau gofal plant. Nododd dwy ran o dair o rieni fod y Cynnig wedi rhoi mwy o gyfleoedd iddynt gynyddu eu henillion yn y dyfodol.

7. Argymhellion

7.1 Mae'r argymhellion canlynol wedi'u llywio gan ganfyddiadau sydd wedi deillio o werthusiad blwyddyn gyntaf gweithredu'r Cynnig Gofal yn gynnar yng Nghymru.

- Mae angen rhoi rhagor o ystyriaeth i sicrhau bod y prosesau ymgeisio mor syml â phosibl ar gyfer pob rhiant. Byddai hyn yn cynnwys sicrhau bod y broses o ddangos prawf o gyflogaeth, ac felly manteisio ar y Cynnig, mor hawdd i unigolion hunangyflogedig, gweithwyr contract a gweithwyr ar gcontractau dim oriau â rhieni sydd â threfniadau cyflogaeth eraill.
- Wrth i ni symud yn agosach at gyflwyno'r Cynnig ar lefel genedlaethol, mae angen ystyried dull mwy canolog o hyrwyddo a chodi ymwybyddiaeth o'r Cynnig. Gellid cysylltu hyn â darparu rhagor o wybodaeth am feini prawf cymhwysedd ar gyfer rhieni ac am fanteisio ar ofal plant a ariennir yn ystod gwyliau ysgol.
- Mae'n bosibl y bydd angen rhagor o wybodaeth fwy eglur er mwyn helpu rhieni i gyfrifo costau gofal plant gan ystyried budd-daliadau eraill sydd ar gael iddynt, gan gynnwys credyd treth plant.
- Mae angen ystyried sicrhau mwy o gysondeb rhwng darparu gofal plant a Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen o safbwynt mynediad i rieni a threfniadau cyllido. Gallai hyn gynnwys cydleoli, cludiant yn ôl ac ymlaen o leoliadau yn ogystal â darparu trefniadau gofal plant cofleidol eraill ar y cyd. Gan gysylltu â'r argymhelliad uchod, mae'n bosibl y bydd angen perthynas waith agosach rhwng ysgolion sy'n cynnig Darpariaeth Feithrin y Cyfnod Sylfaen a darparwyr gofal plant.
- Mae'n bosibl y bydd angen rhagor o ganllawiau ar ddarparwyr er mwyn sicrhau cysondeb wrth godi tâl am oriau ychwanegol ym mhob lleoliad gofal plant sy'n darparu'r Cynnig.
- Mae'n ymddangos bod y defnydd o gymorth busnes ymysg darparwyr gofal plant wedi bod yn isel yn ystod blwyddyn gyntaf gweithredu'r Cynnig yn gynnar. Felly, mae angen ystyried hyrwyddo'r cymorth sydd eisoes ar gael i ddarparwyr.
- Mae'n bosibl y bydd angen rhagor o ganllawiau ar EILAs yn ymwneud â defnyddio'r gyllideb AAA sydd ar gael trwy'r Cynnig.
- Mae angen gwneud rhagor o waith ymchwil dros gyfnod hirach er mwyn darparu tystiolaeth yn ymwneud ag effaith, ac mae angen archwilio dichonoldeb creu cysylltiad â chofnodion data gweinyddol y llywodraeth (e.e. cofnodion cyflogaeth CThEM) i ategu'r dystiolaeth hon.
- Mae EILAs unigol wedi creu llawer o ddata monitro o ansawdd da. Er mwyn manteisio'n llawn ar y data hwn wrth fonitro a gwerthuso'r Cynnig yn y dyfodol, mae'n bosibl y bydd angen ystyried sicrhau bod y data hwn yn cael ei gyflwyno a'i gofnodi mewn ffordd gyson ym mhob EILA.

Adroddiad Ymchwil Llawn: Glover, A., Harries, S., Lane, J., Lewis, S., *Gwerthusiad o Weithredu'r Cynnig Gofal Plant i Gymru yn Gynnar*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, GSR report number 61/2018.

Ar gael yn: <https://gov.wales/statistics-and-research/evaluation-childcare-offer-wales/?lang=cy>

Safbwyntiau'r ymchwilwyr a gyflwynir yn yr adroddiad hwn, ac nid ydynt yn safbwyntiau Llywodraeth Cymru o reidrwydd.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Hannah Davies

Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth

Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi

Llywodraeth Cymru, Parc Cathays

Caerdydd, CF10 3NQ

E-bost: Hannah.Davies018@gov.cymru

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.